

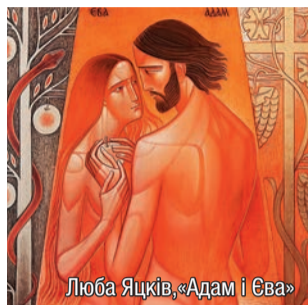
ХРИСТИЯНСЬКИЙ ГОЛОС

УКРАЇНСЬКА ЦЕРКОВНА ГАЗЕТА • UKRAINISCHE KIRCHENZEITUNG

РІК ВИДАННЯ • JAHRGANG 70

ЛИСТОПАД • NOVEMBER 2018 • Nr. 22 (3002)

ЦІНА • PREIS • 1,50 EURO

«Людство у сотворенім Богом світі зараз на початку свого існування залишило Бога, пішло своїми шляхами, навіть не однією стежкою, як ходять тварини, а опинилось на важких, часто

трагічних роздоріжжях і бездоріжжях. Сумна була доля людства без Бога. Та найгірше, коли сама людина хотіла заступити для себе і других Бога і називала себе богом, хотіла поводитися як жорстокий бог, тиран, але бувало часто, що ставала людодом. [...] Все те єдино Він міг допомогти направити! І Він того прийшов, і Він тому народився в історії, ставши для нас, серед нас і на повсякчас Спасителем, Вчителем, Володарем і Центром світу та історії.» (о. др. Іван Музичка, фрагмент статті «Готуємось до Різдва». В цьому випуску «ХГ» читач знайде декілька текстів, які наближають атмосферу цієї надважливої події в історії людства. (А.Ф.)

В українському православ'ї відбуваються тектонічні зміни, які, вочевидь, радикально перелаштують релігійну ситуацію також в Московії. Поки що ми бачимо

як РПЦ через Україну пересварилася з Константинополем; бачимо як РПЦ нервово намагає можливі виходи з ситуації; розуміємо наскільки все це неочікувано для Кремля. Як не дивно, але бачимо і те, наскільки в Москві не відчують глибини перемін в Україні, адже там є люди, які вірять, що наступного року, після можливої зміни влади в Києві, все вдасться повернути, як було. Про ситуацію, яка склалася довкола українського православ'я розповідають Тарас Чорновіл (співучасник спроби здобути автокефалію для України в період правління В. Ющенка) та архієпископ Тельмиський Іов.

5 та 6 стор.

В архіві СБУ було виявлено лист, який 50 років тому написав ВАСИЛЬ МАКУХ і відправив тодішньому секретарю ЦК КПУ П. Шелесту.

У ньому він пояснює мотиви свого рішення про самоспалення на Хрещатику в 1968 р. Досі не було ясно, чи Василь Макух діяв спонтанно, під впливом якогось імпульсу, чи може все старанно задумав. «Протестуючи проти кривд, заподіяних російськими окупантами – пийте ще й мою кров (я сплю себе в жертву не вам, а нашому народові, щоб молоде покоління сміло, відважно продовжувало святу справу боротьби)» – йдеться в останніх рядках листа, написаного власноруч на 10 аркушах паперу. Шостого листопада виповнилося 50 років з дня трагічної смерті колишнього вояка УПА та в'язня советських концтаборів. **Стор. 8**

ХГ

ЗА ПРИКЛАДОМ ПРАВЕДНИКІВ СТАРОГО ЗАВІТУ

Олександр Антонюк, «Мудреці зі Сходу»

Маємо потрійний прихід Ісуса Христа: перший – історичний, котрий мав місце у Вифлеємі; другий – повний ласки прихід до душі поодинокі людини і, вкінці, третій прихід, який буде на послідньому Страшному Суді. На той останній суд треба нам усім приготуватися через гідне святкування пам'ятки першого приходу Христа й через гідне прийняття Господа до серця у другому Його приході. Основне значення має перший прихід.

Коли бо Христос є Божим Сином і Спасителем світу, то не тільки відкривається Йому дорогу до наших сердець, але також віримо, що колись Він знову прийде на світ, щоб судити живих і померлих. Боже Провидіння так зарядило, що коли наближався стан повноти часу, то цілий тодішній світ був під володінням Римлян, а народи могли між собою порозумітися латинською або грецькою мовами. Припинилися війни, підбої, а у світі стало спокійніше. Люди ждали на речі, які мали сповнитися. Очікування було тим живіше, чим ближче було до приходу Христа на світ.

1. В Римі передсказували Сибіллі прихід великого царя, сина Бога, сина дівичі, який має привернути золотий вік Римлян. Це оспівував також поет Вергіль. Справа Сибільських пророцтв ще досі не вияснена, та за ними стоїть повага св. Августина. Зроманізований жидівський письменник Флявій заповідав: «У тому часі має один з їх країв панувати над світом» (Війна жид. 6,5). Поганин Светоній, у 140 році перед Христом, каже: «На цілому Сході розповсюдилося переконання, що володар зі Сходу підіб'є світ». Подібне знаходимо також в інших письменників.

Продовження на 2 стор. ▼

ЗА ПРИКЛАДОМ ПРАВЕДНИКІВ СТАРОГО ЗАВІТУ

▼ Продовження. Початок на 1 стор.

У світлі тих різних пророцтв найкраще можемо розуміти факт прибуття із Сходу трьох царів мудреців, із поклоном до народженого Божого Дитяти.

2. Ніхто не може заперечити, що очікування Спасителя було в людей вкорінене від самого початку існування людства, що стверджують різні свідчення, їх інакше не можна пояснити. Ті всі свідчення мають сенс, коли їх відносимо до особи Христа. Він виконав те, чого людство ожидало. Він поєднав небо із землею, Він відслонив людям правдиве обличчя Бога і казав Його називати Отцем. Христос заснував нове Царство ласки, справедливості й любови та миру. Він став для всіх віруючих «дорогою, правдою і життям» (Ів. 14,6). Він створив небо і «мешкання в ньому приготував» (Ів. 14,2). Він «по всі часи є світлістю світу» (Ів. 8,12).

При Його народженні співали ангели: «Слава на висотах, а на землі мир між людьми доброї

волі» (Лук. 2,14). А коли такі між людьми того миру ще досі нема, то це не є виною Спасителя, ані Його навчання, але такі самих людей, які зловживають найгарнішим даром, що був даний людині Богом: свобідною волею. Наслідки того зловживання відчуваємо ми в наших часах більше, ніж відчувало котре-небудь інше покоління, яке жило перед нами.

3. Чому треба нам особливо готуватися до св. Різдва? Ми повинні готуватися: по-перше, з пошани, бо Цей, народження Якого маємо святкувати, то не тільки людина чи володар, але то сам Бог – Пан неба і землі.

Дальше, ми повинні то зробити з вдячності, бо Христос зійшов із неба для нас: прийняв людське тіло, терпів та помер за нас. До того підготування повинно побуджувати нас і те, що Він з'явився на землі, як дитина, щоб ніхто не лякався Його, тільки приступав до Нього з повним довір'ям

та повен правдивої любови.

До підготування хай спонукує нас і велика наша користь, бо коли завдамо собі труду над своєю поправою, то Бог прийде до нашого серця із Своєю святою ласкою.

А яке має бути наше підготування? Христос бажає тільки наших сердець, а щоб ми могли наши серця Йому віддати, треба нам віддалити від них те все, що противиться нашому духовому народженню, а саме гріх та нахил до нього. Це зробимо, коли добре відбудемо св. Сповідь. Також стараймося придбати для себе багато чеснот, розважаючи добродійство Відкуплення нас Спасителем. Це запалить нас до відплатної любови до Христа. Так готуймося із св. Отцями на великий празник Різдва, а напевно Божа Дитина нам поблагословить у нашій дочасній і вічній долі.

о. Роман Лободич,
«Голос Христа Чоловіколюбця», 1968 р.

ХТ

ВИФЛЕЄМ У БІБЛІЇ

Вифлеєм у Біблії часто згадується як Вифлеєм-Ефрата для відмінності від Вифлеєму Галилейського, розташованого бл. 11 км на північний захід від Назарету.

СТАРИЙ ЗАВІТ

Перша згадка про Вифлеєм у Біблії знаходиться у Книзі Буття (Бут. 35:19), при згадці місця поховання Рахилі – одної з двох дружин патріарха Якова, її гробниця досі тут вшановується. Після завоювання Ханаану ізраїльськими племенами Вифлеєм стає частиною Юдеї. Події Книги Рут також значною мірою відбуваються у Вифлеємі (Рут. 1:1). Вифлеєм згадується у Святому

Письмі як «будинок Давида» або Ефрата (плодоносний). Тут народився цар Давид (1 Сам. 16:1), і тут він був помазаний на царство пророком Самуїлом. Згідно з пророцтвом Михея – у Вифлеємі мав народитися Месія, цар Ізраїля – нащадок Давида (Мих. 5:1). У цьому вірші і згадується Вифлеєм-Ефрата.

НОВИЙ ЗАВІТ

Вифлеєм найбільш відомий тим, що в цьому місті, згідно з Євангеліями, відбулося Різдво Ісуса Христа (Мт. 2:1, Лк. 2:4–11). Мудреці побачили зірку над містом і прийшли поклонитися майбутньому Царю, принісши дари: золото як Царю, ладан як Богу і смирну як Людині. Однак після того, як цар Ірод наказав убити всіх немовлят чоловічої статі, Святе сімейство покинуло Вифлеєм та перейшло у Єгипет. (3 Вікіпедії)

ХТ

ЖНИВО
ВЕЛИКЕ,
А РОБІТНИКІВ МАЛО...

Олег Шупляк, «Сіль землі»

Одного разу переходив Христос із своїми Апостолами, учнями й народом коло лану дозрілого збіжжя. Золотими колосками збіжжя хвилював вітер. Вони немов просилися, щоб їх зібрати, щоб вони марно не пропали. І Господь, споглянувши на лан, призадумався, а по хвилині підніс свої пречисті очі на Апостолів і ввесь нарід, що за ним ішов, і сказав ті пропам'ятні слова: «Жниво велике, та робітників мало, тому благайте Господа жнив, щоб вислав женців на своє жниво» (Мат. 9, 37).

Про яке жниво говорив тут Христос? Кого розумів він під женцями на Господнім жниві? Христос мав на думці духовне жниво, жниво людських душ. Цілий світ, все людство – це немов великий і непроглядний лан золотий пшениці. Вона вже дозріла,

вже хилить своє колосся під серп, вже где женців. Якщо вони не прийдуть на час, змарнується зерно, пропаде марно дорогоцінний колос, загине плід землі. Як забракне женців, лан стане жертвою дощів, бурі, граду, його покриє сніг і придавить усе.

Так є і з людськими душами. Вони наче колоски золотий пшениці. Вони можуть пропасти й змарнуватися для вічності, якщо не знайдуть духовної опіки, як не матимуть Божих працівників, як забракне їм провідників на дорозі до Бога й неба.

А хто ж ті провідники людства на дорозі до Бога? Хто ті робітники на Господньому лані? Хто ті женці, що мають для Бога збирати жниво людських безсмертних душ? Чи ж це не ті духовні особи, Божі вибранці, священники і місіонарі, ценці і черниці, ті браття і сестри,

що по Божій волі мають вести людство до Бога, навчати його і прикладом і словом Божого закону та помагати йому в ділі спасіння душі? Про цих то женців думав Христос, коли говорив, що «жниво велике, а робітників мало».

І це жниво, жниво людських душ, дійсно велике. Таке велике, що не стає для нього робітників! Погляньмо тільки на одну частину цього великого лану, на духовні потреби нашого українського народу. Яке тут велике поле праці, а як мало тут духовних робітників. Сотні священників, монахів, місіонарів і черниць знищила ворожа Богові й народові рука. Більшовицький терор ударив у першу чергу по робітниках на Господній винниці. Наш ворог знає звідки починати нищення народу. І звідси він почав і продовжує свою нищівну роботу. Як Господь у своїм милосерді звільнить нашу рідну батьківщину від лютого ворога, будемо рахувати на пальцях тих духовних працівників, що переживуть добу лихоліття. Хто ж тоді займеться нашим народом? Хто тоді буде його духовним провідником, як не стане ревних і жертвенних працівників?

Продовження на 3 стор. ▼

ЖИВНО ВЕЛИКЕ, А РОБІТНИКІВ МАЛО...

▼ Продовження. Початок на 2 стор.

А потреби нашого народу на поселенні ж не великі? Ми хвалимось приростом нашого переселення, величаємося щораз новими здобутками у господарському, національному і культурному житті, в нас більше тепер як коли інтелігентів, працівників пера, науковців, докторів, бізнесменів, учителів і всяких фахових працівників. Ми ростемо в своїх очах і в очах наших сусідів. Але на одне не сміємо забувати, а саме, що душу народу може врятувати тільки рідна Церква та її слуги. Правдивість цього твердження підтверджує нам наша історія. Наш нарід врятувала від погибелі духової й національної наша рідна Церква та її священники. І тепер йде за душу народу невмолимий бій з силами темряви. Як ми виграємо цей бій, якщо забракло нам духовних борців за душу народу?

«Живно, отже, велике, але робітників мало.» Ці слова Христос вимовляв з жалем, бо брак робітників – це вина самих таки людей. Господь кличе до своєї служби неодного, та не всі йдуть за Його покликом. Одні навіть не хочуть слухати Божого поклику в своїй душі й заглушують його журбою про злободенне життя та погоню за його приманами. Інші може і мають охоту піти за покликом Христовим, та лякаються трудів і жертв, яких вимагає духовний стан. Ще інші рішаються навіть на перший крок, переступають пороги духовного стану, але не мають сили в ньому видержати, бо мають надто слабу волю. І так марнують своє життя. А дуже часто причиною браку покликань є те, що навіть між вірними християнами, які мають себе за добрих католиків, немає належного розуміння й цінення духовного стану, його взнеслого завдання та післанництва. На духовний стан вірні не раз дивляться під кутом зарібки, вигідного життя, легкого хліба. Вимоги духовного життя відстрашують їх. Вони не мають розуміння для жертви, що її духовні особи роблять з себе з любови до Бога, для свого народу й спасіння душ. Іти

в духовний стан, вступати в монастир, одягнутися в одягу сестри-черниці – це для багатьох змарнувати своє життя, закопати свої здібності, «не використати своєї молодости» і тп. Такі погляди, річ ясна, не гідні назви християнина, але їх можна дуже часто почути, і вони не раз є колодою для тих ідеальних молодих душ, які бажали б посвятити себе Богові на службу.

Тому пора всім християнам зрозуміти потребу часу. Пора зрозуміти покликання Христа, що запрошує робітників на свою ниву. Від того залежить майбутнє нашого народу. Справа покликань до духовного стану – це, отже, важлива справа, це наче мобілізація найкращих молодих сил до оборони своєї батьківщини. Супроти тієї важливої справи ніхто не сміє бути байдужий.

Що ж, отже, робити, щоб побилося число робітників на Господній ниві? В першу чергу треба відповісти на покликання Христа. Це відноситься до тих усіх, що чують у своїй душі зазив Христа: «Ходи за мною, а я зроблю тебе ловцем душ, моїм помічником у ділі спасіння». Хто почув у душі цей покликання, той має святий обов'язок піти за ним і то без огляду на труднощі, які він може стрінати на дорозі свого покликання. Не треба боятися жертв, не можна зражуватися труднощами, не вільно здержати себе різними намовами, відраджуванням, фальшивими поглядами та гаслами приманливого світу. Це честь бути покликанним самим Христом на фронт борців за Його царство на землі. Забажай і ти, молодий український юначе, мати честь належати до Христових борців!

А хто не чує в душі поклику до духовного стану, не повинен бути байдужий до справи покликань. Він має обов'язок молитися за добрі покликання. Цей обов'язок наложив сам Христос, коли говорив: «Моліть, отже, Господа жнив, щоб вислав женців на своє живно» (Мат. 9, 37).

о. М. Соловій, ЧСВВ, календар «Світла», 1953 р.

У ТОРОНТО ВІДКРИЛИ МЕМОРІАЛ ЖЕРТВАМ ГОЛОДОМОРУ

21 жовтня у Торонто відкрили меморіал жертвам Голодомору. У центрі меморіалу розташована бронзова скульптура дівчинки авторства Петра Дроздовського – «Гірка пам'ять дитинства», яка присвячена вбитим в 1932–1933 роках дітям та мільйонам українців, які не народилися через злочин.

Перша скульптура П. Дроздовського «Гірка пам'ять дитинства» встановлена у Києві 2008 року на території Національного музею «Меморіал жертв Голодомору». Також копія скульптури знаходиться у Вінніпезі – у Канадському Музеї Прав Людини в галереї «Розриваючи мовчання», що розповідає історію Голодомору. (Новини Музею Голодомору у Києві)

УКРАЇНА ВПОРАЛАСЯ З ВИКЛИКАМИ

Україна вже є «історією успіху», бо впоралася із викликами, які збили б з ніг будь-яку іншу країну. Таку думку висловив старший науковий співробітник СЕРА, письменник, журналіст Едвард Лукас, закриваючи Львівський безпековий форум. «Україна – це вже історія успіху. Так, ви маєте проблеми досі. Але виклики, з якими ви стикнулися – вони би збили з ніг будь-яку іншу країну. Маю на увазі фінансово-економічну, конституційну, геополітичну і безпекову кризи, із якими всіма Україна стикнулася одночасно. Вам вдалося з ними впоратися – і це справді вражає», – сказав Лукас. Водночас, на його думку, українцям варто і надалі ставити складні запитання своєму уряду стосовно корупції, розподілу бюджету, особливо у сфері оборони. Це ознака сили демократичної країни, а не її слабкості. («Укрінформ»)

СВЯТОСЛАВ ЗАКЛИКАВ МИРЯН ВСТУПАТИ В ЦЕРКОВНІ ОРГАНІЗАЦІЇ

«Сьогодні замало є лише ходити до церкви. Треба активно братися до діла. Я прошу всіх вас, вступайте в товариства, братства, рухи, які сьогодні покажуть вам свою місію служіння, розкажуть, що вони конкретно роблять, аби здійснювати царське, священне і пророче служіння мирянина», – закликав Блаженніший Святослав під час Літургії в Патріаршому соборі. (ДІ УГКЦ)

СУД ЗАХИСТИВ ПЕКАРІВ

Верховний суд Великобританії вирішив, що відмова пекарні Ashers Baking Company у Північній Ірландії виготовити торт із гаслом на підтримку одностатевих шлюбів не є дискримінацією, а питанням свободи совісті. У 2015 році Белфастський районний суд постановив, що відмова пекарні від виготовлення такого торта становила «явну ознаку дискримінації». Наприкінці 2016 року пекарня прогнала також апеляцію на це рішення, після чого минулого року звернулася до Верховного Суду Великобританії. Варто відзначити, що у червні подібного висновку дійшов Верховний Суд США, який став на захист свободи совісті пекаря Джека Філліпса зі штату Колорадо. (Інститут релігійної свободи)

НОВІ САНКЦІЇ США ПРОТИ РОСІЇ

Нові фінансові санкції проти Росії, оголошені 8 листопада Міністерством фінансів США, вперше на офіційному рівні визнають, що Росія має повний контроль над ситуацією на окупованій частині сходу України. Про це заявив спецпредставник Держдепартаменту США з питань України Курт Волкер. «Упродовж довгого часу ми говорили, що Росія має стовідсотковий контроль над тим, що відбувається на окупованих нею територіях. Але уперше у формі санкцій було визнано, що Росія в реальності контролює частину Донбасу», – наголосив Волкер. Він зазначив, що санкції будуть посилюватися, якщо не буде досягнуто поступу в поверненні Криму під контроль України та в імplementації Мінських угод. Війна на Донбасі, за його словами, вже має більше жертв, ніж будь-який інший конфлікт в Європі з часу Балканських воєн. «Близько 3 тисяч цивільних українців загинули у цьому конфлікті, а втрати українського війська сягають 7 тисяч і є більшими, ніж американські втрати в Афганістані за весь час війни в тій країні», наголосив Волкер. («Новинарня»)

НЕ СТАНЕ УКРАЇНСЬКОГО КОНЬЯКУ

Українські винороби висловили спільну позицію, яка узгоджується з діями уряду в частині виконання положень угоди про ЗВТ Україна-ЄС в питанні заміни найменувань продукції. Перейменуванню підпадають, наприклад, «шампанське» і «коньяк». Цього вимагає Франція, бо ці терміни походять від географічних назв її території: провінції Шампань і міста Коньяк. Так, «шампанське» може стати «ігристим вином», а «коньяк» – «брєнді», можливі інші назви. («Економічна правда»)

Важкі питання віри

Чи можуть жінки бути міністрантами?

У керівництві ватиканської Конгрегації богослужіння і дисципліни Таїнств «Redemptionis sacramentum» про можливість служіння біля вівтаря для дівчат і жінок згадується в 47 параграфі: «До цього служіння біля вівтаря можуть допускатися дівчата і жінки, за рішенням єпархіального єпископа і відповідно до встановлених правил».

Документ Конгрегації був оприлюднений в 2004 році, але на той час у багатьох єпархіях світу біля вівтаря вже прислужували дівчата. У деяких країнах дуже часто можна побачити дівчат і дівчаток серед міністрантів, їх може бути навіть більше, ніж юнаків. У 2010 році на зустріч міністрантів з Папою Бенедиктом XVI приїхало більше дівчат, ніж хлопців.

«Новини з Ватикану»

Мюнхен, 2018 р., Служба Божа в Соборі Покрови Пресвятої Богородиці та св. Андрія Первозваного, прислужує міністрант Юліана Кабин

ХТО ТАКИЙ АНТИХРИСТ?

1. Згідно з першою інтерпретацією, Антихрист – це уособлення сили, ворожої Христу. Вона проходить крізь усю історію і завжди актуальна. Цитуємо зі словника: «Образ Антихриста був витлумачений різними способами, але існують вагомі підстави для того, щоб поставити під сумнів дуже популярну в певний час версію, згідно з якою Антихрист є реальною історичною есхатологічною особою.

В Одкровенні св. Івана Богослова зв'язок звіра з Римом занадто тісний, щоб представляти щось окрім імператорської влади, котра переслідувала християн; що стосується числа 666, то не було запропоновано кращого тлумачення, ніж те, згідно з яким воно є сумою числового значення букв, що складають ім'я Цезаря Нерона (KSR NRWN); імператора, що правив у період з 54 по 68 рік: він був першим, хто засудив на смерть християн.

І в розумінні апостола Павла, "людина гріха" вже перебуває в дії. Згадки, що містяться в I і II Посланнях св. апостола Івана, судячи з усього, також звернені до перших християн, які думали, що Антихрист – фігура есхатологічна. Є безліч антихристів, і кожен, хто відкидає Ісуса, – антихрист. Швидше, антихрист – це уособлення сил зла, які іноді можуть втілитися в окремій особі – як тепер, так і в майбутньому. Озлобленість антихриста охарактеризована рисами, які можуть навести на думку про лукавство диявола: але йдеться, скоріше, про поетичний прийом, аніж про ствердження, ніби антихрист одержимий дияволом і, що більше, ніби він є уособленням диявола.

2. Згідно з Єрусалимською Біблією, Антихрист – це фігура, яка з'явиться в кінці часів. Антихрист – це, за словами св. Павла, «той супротивник, який зноситься понад усе, що зветься Богом чи святощами, так що сяде сам у храмі Божім і видаватиме себе за Бога» (2 Сол. 2, 4).

Той, хто противиться: тобто відступництво буде викликаним тим, хто стане великим противником Бога. Це нечестивець за визначенням, «людина гріха», призначений для погибелі, буквально – «син погибелі»: «син ночі, син п'їтьми». Це противник Бога, описаний термінологією пророка Даниїла, яку він застосує щодо Антіоха Епіфана:

Дати відповідь на запитання про Антихриста нелегко, оскільки довкола цього персонажу існує безліч інтерпретацій. Відзначимо відразу, що Апокаліпсис, де згадується Антихрист, не варто тлумачити буквально. Йдеться про образне бачення, і образи потребують тлумачення. Пропонуємо дві інтерпретації Антихриста: першу – з Біблійного словника Маккензі та другу – з коментаря так званої Єрусалимської Біблії.

«І буде робити той цар за своїм уподобанням, і підійметься і возвеличиться понад усяке божество, і на Бога богів буде хулити і матиме успіх, аж поки не здійсниться гнів: бо, що признає, то здійсниться».

У християнській традиції, під впливом Книги пророка Даниїла, цей противник отримає ім'я Антихрист. Він зображується як особа, яка з'явиться в кінці часів (тоді як Сатана, знаряддя якого є Антихрист, діє вже зараз «таємно», переслідуючи і зваблюючи віруючих, аж до останнього великого випробування, якому покладе край повернення Христа). «Бо встануть лжехристи та ложні пророки, які чинитимуть великі знаки й чуда, щоб, коли можна, звести навіть і вибраних» (Мт. 24, 24).

Ось як описано Антихриста в Апокаліпсисі св. Івана (13): «І побачив я звіра, що виходив з моря, маючи десять рогів і сім голів, і на рогах його десять діядем, і на головах його імена блюзнірські. А звір, що бачив я, був подібний до барса, ноги ж – як у ведмедя, а паща його – як паща лева. І дав йому дракон силу свою і престол свій і владу велику. Одна

з голів його мов забита на смерть, і рана смерті її загоєна. І дивувалася вся земля за звіром; і поклонилися драконові, бо владу дав звірові, і поклонилися звірові, кажучи: «Хто подібний до звіра, і хто спроможний воювати з ним?». Дано йому уста, що говорили величості та блюзнірства, і дано йому владу – діяти сорок два місяці. І розкрив уста свої для блюзнірства проти Бога – блюзнити на ім'я його і скинню його і тих, що на небесах живуть. Дано йому вести війну проти святих і перемогти їх; і дано йому владу над кожним племенем і людністю і язиком і народом. Поклоняться йому всі, що мешкають на землі, чиї не записано імена в книзі життя в Агнця заколеного, від заснування світу».

Папа Бенедикт XVI згадує про антихриста у своїй енцикліці «Spe salvi» (19), цитуючи дослівно німецького філософа Еммануїла Канта: «Якщо коли-небудь християнству судилося втратити гідність любові [...], то антипатія і огида до неї стануть пануючим образом мислення і антихрист [...] почне своє (ймовірно, засноване на страху і корисливості) недовге правління».

Софія Київська, мозаїка XI ст., Покровитель Кисва Архистратиг Михаїл, оборонець цінностей і віри. 21 листопада – свято Собору архистратига Михаїла та всіх небесних чинів і сил. Цього дня почитаються всі ангели, тому свято називається «соборним». Вперше про ангелів ми дізнаємося з Книги Ісаї та Езекіїла, де описані образи серафимів і херувимів, які перебувають найближче до Господа. Кожна людина має свого ангела-хоронителя, що даний їй Богом з моменту її народження. Покликання ангела-хоронителя полягає в тому, щоб схилити людину до Бога. Своїх ангелів-покровителів мають навіть міста (наприклад, Київ).

(З інтерв'ю владика Венедикта (Алексійчука) для Інформаційного ресурсу УГКЦ)

Кардинал Діас, Папський легат на святкуванні 150-річчя з'яви Люрдської Богоматері, сказав такі слова: «Пресвята Діва Марія зійшла з Небес як мати, що сильно хвилюється за своїх дітей... Вона з'явилася в гроті Масабіель, що тоді був болотом, в якому паслися свині. І саме там Вона побажала створити святилище, вказавши, що благодать і милосердя Бога перевершують убоге болото людських гріхів. Поблизу з'яви Пре-

свята Діва влаштувала джерело рясної і чистої води, яку паломники п'ють і розвозять по всьому світу. Вона означає бажання нашої ніжної Матері, щоб її любов і спасіння її Сина досягли країв землі. Нарешті, з цього благословенного грота Діва Марія звернулася з наполегливим закликом до молитви та покаяння, щоби випросити навернення бідних грішників. [...] Після з'яву Люрді Богоматір не припинила проявляти у всьому світі своє материнське занепокоєння про долю людства. У різних явищах вона просила про молитви і покаяння за навернення грішників, оскільки передбачала духовний крах деяких країн, страждання, яких повинен був зазнати Святіший Отець, загальне ослаблення християнської віри, випробування Церкви, а також прихід Антихриста і його спроби замінити собою Бога в житті людей: ці спроби, незважаючи на їхній блискучий успіх, все ж приречені на крах».

Далі кардинал Діас сказав: «Тут, в Люрді, як і всюди у світі, Діва Марія плете величезну мережу в своїх духовних синах і дочках, – щоб підготувати потужну атаку проти сил зла в усьому світі, щоб покласти йому край і підготувати остаточну перемогу її божественного Сина Ісуса Христа. Сьогодні Діва Марія ще раз запрошує нас вступити в її воїнство для боротьби проти сил зла. [...] Боротьба між Богом і Його противником завжди жорстока, і сьогодні ще більш жорстока, аніж за часів Бернадетти, 150 років тому», досі «ця боротьба залишає після себе численні жертви».

Потім кардинал Діас повторив слідом за блаженным Каролем Войтилою його слова, сказані 1976 року, незадовго до обрання Папою: «Сьогодні ми бачимо найбільший бій, який коли-небудь бачило людство. Не думаю, що християнська спільнота до кінця це зрозуміла. Ми стоїмо перед обличчям остаточної боротьби між Церквою і Анти-Церквою, між Євангелієм і Анти-Євангелієм».

Підводячи підсумок сказаному, додамо, що тлумачення у словнику Маккензі та Єрусалимській Біблії, не суперечать одне одному. Антихрист завжди діяв впродовж історії. Але в кінці часів він з'явиться також як певна особа.

Радіо Ватикан

Думи мої...

ЗДОРОВЕННІ ЦВЯХИ В ТРУНУ «РУССКОГО МІРА»

Третього листопада Президент Порошенко та вселенський Патріарх підписали Угоду про співробітництво та взаємодію між Україною та Вселенським Патріархатом. Це угода про співпрацю та сприяння при створенні в Україні своєї автокефальної православної Церкви. Згідно угоди, держава ніякої Церкви створювати не буде. (...) Але угода випишує дуже важливі зобов'язання саме Вселенської Патріархії.

Тут гарантовано, що не може бути включена задня передача, рішення про автокефалію не може бути відкликано. Патріарх, і в його особі сам церковний орган, яким є Вселенська Патріархія, фактично покладає на себе обов'язок надати томос українській Церкві після проведення об'єднавчого собору. Це дійсно важливо, бо, на жаль, люди смертні, а інтриги вічні. [...] Зараз до рішення про відкриття процесу надання автокефалії додано таке саме легітимне рішення про невідмінність його завершення. І це вже рішення не однієї особи, а структури, про те, що томос на автокефалію буде вручений новому предстоятелю Церкви.

Інший момент угоди – це фактичне встановлення прямих стосунків між Вселенською Патріархією та Україною і Церквою в Україні. На відміну від католицької Церкви, де існує держава Ватикан, у православному світі такого суб'єкта міжнародних відносин нема, тому говорити про класичне встановлення дипломатичних відносин і посольства (у католиків це нунціатура) не доводиться. Але для православ'я роль держави в світському існуванні Церкви завжди має значення. Згадайте: про томос не могло бути й мови без офі-

С-на: REUTERS

ційного прохання держави в особі президента та за підтримки парламенту. Тому така місія з повноваженнями дипломатичного представництва інтересів Вселенської Патріархії дуже бажана. Але головне – це встановлення ставропігіального представництва для контактів Церкви-матері з дочірньою Церквою, нехай вона й буде повністю незалежна, тобто автокефальна. Саме цих аспектів також стосується угода.

Ще одна позиція була проголошена напередодні. Вона теж готувалася на двосторонньому рівні. Згідно з нею, в Україні не існує й легітимно не діє Московський патріархат. Зрозуміло, що московське попівство нікуди не зникне й просто буде ігнорувати це рішення. Але тут нам удалося отримати пряму підставу для законодавчого припинення функціонування назви УПЦ за тою Церквою, яка належить до Московського патріархату. І це вже не буде втручанням у церковні справи, бо фактично держава за повідомленням Вселенського Патріархату усуває самозване використання невласливої назви.

Це повинно суттєво прискорити перехід парафій до нової Церкви. Адже легко морочити голову віруючим під хоругвами з написом УПЦ, а значно важче, коли ти агітуєш за Російську православну Церкву. [...]

Ще одна технічна деталька. Згадайте, як усі прокремлівські «консерви» хапалися за соломинку, заявляючи, що Варфоломій же – громадянин Туреччини, на нього буде тиснути «друг Путіна» Ердоган і таким чином зірве надання томосу. Так от:

1. Ердоган – не друг Путіна, а доволі прагматичний і цинічний політик. [...]

2. Ердоган не тиснув і не тисне на Варфоломія. Не було помічено таких фактів. Він почав ревізію спадщини Ататюрка, яка називалася «світська турецька держава», вводить все більше ісламських ноток, але паралельно зберігає баланс і з іншими релігіями, які за ататюрківськими принципами були упосліджені в Туреччині значно більше, ніж іслам. Тому там діє політика толерантності й невтручання у справи православних.

І зовсім наостанок. Чому про всі ці просто такі колосальні досягнення маю так детально й часто писати та говорити я – греко-католик? Для моєї Церкви таких проблем, як в українському православному середовищі, нема. Я вболіваю за це досягнення просто як українець, який хоче, щоб звідси остаточно був вивітрений смердючий «руський мір». А те, що відбувається – це річ епохальна! Ніколи українське православ'я не мало автокефалії, завжди було складовою інших Церков і залежало від церковного рекету, рейдерства, підкупу тощо. А потім узагалі було анексоване й окуповане. Уперше від часів хрещення Русі відбувається така знаменна подія! І я, як той, хто був учасником ще перших переговорів у 2000-му році, можу вас запевнити, що просто так автокефалію не дають. За неї треба боротися, для цього має бути вкладено неймовірно багато зусиль. Справжня результативна праця вперше почалася близько чотирьох років назад. І нині ми вже за крок від результату. Порошенко вже увійшов у історію, бо перший в цій країні зробив речі, які всі і до нього, і при ньому, ставлячи палиці в колеса, називали неможливими.

І зовсім-зовсім на останок. Просто перенесіть в уяві в 2013 рік і спробуйте все це уявити наяву. Чомусь думаю, що якби ви тоді почали розповідати про подібні речі, які вже стали або стають реальністю, на вас би дивились так само, як жителі середньовічного міста на дивака, який розповідає про комп'ютери, смартфони й інтернет.

Тарас Чорновіл,
журналіст, політичний діяч.
Подано за «ЗІК»

ХТ

▲ Вирішальним фактором у прийнятті рішення про автокефалію стала війна та безперервні страждання багатьох людей, зазначають в Константинополі (BBC).

С-на: GETTY IMAGES

Протягом найближчого часу Вселенський патріар-

хат скличе Об'єднавчий собор, який створить Церкву під назвою «Православна Церква в Україні», – саме вона отримає томос про автокефалію (грамоту про незалежність) від Константинополя і стане єдиною канонічною Церквою в державі. Запрошення до участі

у цьому соборі отримають усі православні єпископи, які перебувають в Україні, незалежно від того, до якої Церкви вони належали раніше.

Про позицію Константинополя відносно нинішнього становища православної Церкви в Україні та її

майбутнього BBC розповів представник Вселенського патріархату при Всесвітній раді Церков, доктор богослов'я, який давно та глибоко займається українською проблематикою, архієпископ Тельмиський Іов (Геча). Попри те, що владику Іов не наважу-

ється спрогнозувати точну дату видання «українського томоса», на його думку, здобуття самостійності українською Церквою не призведе ані до розколу в світовому православ'ї, ані до спалаху релігійної напруги в Україні.

Продовження на 6 стор. ▼

МОСКОВСЬКОГО ПАТРІАРХАТУ В УКРАЇНІ БІЛЬШЕ НЕМАЄ

Нещодавнє рішення синоду Вселенського патріархату скасувало юрисдикцію російської Церкви над українським єпископатом, відтак нині всі православні архієреї України вважаються служителами Вселенського престолу, незалежно від того, до якої з трьох Церков вони належали раніше, і повинні чекати на директиви Константинополя щодо своїх подальших дій, вважають у Вселенському патріархаті Константинополя.

МОСКОВСЬКОГО ПАТРІАРХАТУ В УКРАЇНІ БІЛЬШЕ НЕМАЄ

▼ Продовження. Початок на 5 стор.

Своїх же братів з російської Церкви він закликає повернутися до єднання зі Вселенським патріархатом та припинити погрозувати розколом у православ'ї.

ВВС: Завдяки чому такий прорив у цьому процесі стався саме зараз? Чому, скажімо, не вийшло у 2008 році, коли теж багато говорили про українську автокефалію?

Арх. Іов: Тут збіглися різні фактори. Можна сказати, що цей процес розпочався зі звернення Верховної Ради з проханням про надання автокефалії у 2016 році. Після цього були різні поїздки: державних чиновників, церковних чиновників, був приїзд президента Порошенка до Стамбула після Пасхи цього року, і в принципі ці всі елементи разом склалися і допомогли тому, що процес набрав сили.

Треба розуміти, що у православній Церкві адміністрація Церкви завжди збігається з адміністрацією державною, земською – це не я придумав і не патріарх Варфоломій, це сказано в 17-му правилі Четвертого Вселенського собору. Тому, в принципі, коли з'являється нова держава, – це не є обов'язок, але вона може просити устрій автокефалії для своєї Церкви. [...]

Другий фактор – звичайно, становище в Україні. У 2008 році ситуація в Україні була не така як зараз. Через анексію Криму і війну на Донбасі атмосфера в Україні зовсім змінилася. В Україні є багато православних вірних, які хочуть бути в Церкві, але не хочуть мати зв'язків з Православною Церквою в Росії через конфлікт на Донбасі.

ВВС: Ви могли б назвати якусь точку неповернення, після якої стало зрозуміло, що автокефалія точно буде?

Арх. Іов: Найбільше на нас вплинули страждання людей. Дуже багато людей в Україні постраждали і страждають від війни на Донбасі. Багато людей через політичні питання, що агресію, яку вони, за їхніми словами, відчувають в Україні з боку Росії і через політику Православної Церкви Росії, вони не знаходять собі місця в УПЦ МП. До нас писали люди, які казали: ми більше не можемо, наша совість не дозволяє нам відвідувати такі храми, коли ми бачимо те, що відбувається в нашій державі.

І тоді виникає питання:

куди їм іти? Якщо залишитися байдужими до цього питання і казати: ідіть у схизму, – це значить, ми заохочуємо людей іти в розкол. Якщо казати: йдіть до греко-католицької Церкви, до католиків чи до протестантських конфесій, це значить, ми їх заохочуємо йти до інославної конфесії. Звичайно, православна Церква, як любляча мати, не може такого казати.

Отож, у теперішній момент стало зрозуміло, що те, що було дозволено чи терпілося століттями, – щоби українську Церкву вела адміністрація Православної Церкви Росії, – цей формат не працює, і треба знайти інший формат, який міг би не тільки спасати людей, але й об'єднувати їх. Єдиний такий формат, який існує в православній Церкві протягом останніх століть, – це модель автокефалії. [...]

Коли після Пасхи, у квітні цього року, на Фанар приїздив президент Порошенко, – я, до речі, був присутній на його зустрічі з Вселенським патріархом, – фактично з цього моменту стало зрозуміло, що Вселенська патріархія готова надати автокефалію Православної Церкви в Україні. Це обговорювалося на наступному синоді, який схвалив цю справу.

ВВС: Чи усвідомлював Вселенський патріархат усі ризики радикального погіршення стосунків з Москвою, коли ініціював цей процес?

Арх. Іов: Звичайно, у 1990-х роках, коли було відродження автономної Церкви в Естонії, це привело до перериву евхаристійного єднання з боку Москви відносно Константинополя, тому, звичайно, реакції Москви є зрозумілими, і ми їх очікували. Але ми не можемо жити під загрозами і не можемо залишатися байдужими до спасіння мільйонів людей тільки тому, що комусь це не подобається. Всі люди повинні зрозуміти в якийсь момент, що потрібно знайти вихід з положення.

Якби Вселенський патріархат хотів щось здобути, він міг би сказати: ми маємо право відродити нашу митрополію, яка існувала (у Києві) до кінця XVII століття. Але Константинополь цього не бажає. Константинополь бажає подарувати Україні автокефалію, щоб в Україні була своя Церква.

ВВС: Якщо розвивати цю думку, то чисто теоре-

тично, чи може нинішня ситуація призвести до того, що Вселенський патріарх просто забере патріарше достоїнство у Московської кафедри чи навіть скасує РПЦ?

Арх. Іов: Звичайно, це все робиться не за день, і ми сподіваємося, що те, як поводить себе в даний момент Православна Церква в Росії, – це тільки тимчасово, і це, можна сказати, така рефлекторна реакція певного обурення, яке вона відчуває. Ми сподіваємося, що вона прийде до розуму і повернеться в єднання зі Вселенським престолом, тому що Вселенський престол не бажає рвати відносини з Православною Церквою в Росії. Але якщо така ситуація буде продовжуватися протягом довгого часу, звичайно, Вселенський престол, як Перший престол вселенського православ'я, буде змушений вживати певні заходи, прийняти певні рішення, щоб забезпечити єдність Церкви.

ВВС: Скільки помісних Церков зараз готові визнати цю українську Церкву в момент її появи, і скільки не готові?

Арх. Іов: Я думаю, більшість з них готова. [...]

ВВС: Тобто ви не вірите у Велику схизму, порівнянню з 1054 роком?

Арх. Іов: Це ще один міф, тому що те, що відбувається сьогодні, нема чого порівнювати з подіями 1054 року. Розрив сопричастя між Константинополем і Римом тоді відбувся через догматичні питання. Розкол в Україні, який тривав майже 30 років, відбувся не через питання віровчення, а через канонічне питання – кому має підпорядковуватися Православна Церква в Україні, – і бажання, щоб ця Церква не підпорядковувалася Москві. Робити якусь схизму на основі канонічного питання – це дуже спірний предмет.

А, по-друге, у 2008 році говорилося про те – і я був тому свідком, – що якщо Вселенський патріарх приїде до Києва на святкування річниці хрещення Русі, то настане ще більша схизма, ніж у 1054 році, себто використовувався той самий аргумент. Себто схизми не було, і тому я вважаю, що те, що зараз говорить, – це лише пробують людей налякати, людям погрожувати, але жодних підстав для цього немає. [...]

ВВС: Представники РПЦ припускають, що російська

Церква може скликати нараду предстоятелів православних Церков, на якій, ймовірно, піддати критиці рішення Вселенського патріарха. Митрополит Іларіон (Алфеев) припускає утворення двох сімей православних Церков. Ви готові до такого сценарію?

Арх. Іов: На якій підставі? Де сказано в церковних канонах Вселенських соборів і помісних соборів щось про Московську кафедру? Московської кафедри (там) немає. Тобто Московська кафедра не має жодних привілеїв, жодних прономій згідно зі священними канонами і згідно Вселенських соборів. Якщо московська Церква хоче творити щось не відповідно духові священних канонів Вселенських і помісних соборів, якщо вона це робить, вона сама себе відсторонює від православ'я.

ВВС: Ви допускаєте, що її може підтримати один з давніх патріархатів? Конкретно – Антіохійський.

Арх. Іов: Я так не думаю. Антіохійський патріархат – це древній патріархат, він прекрасно знає канони Церкви і прекрасно знає, що таке порядок у православній Церкві.

ВВС: У російських ЗМІ багато пишуть про Афон. За даними Російської служби ВВС, приблизно 200 млн доларів протягом останніх років завезли на Афон так звані «афоніти» – у російській пресі так називають впливових бізнесменів і політиків, які регулярно навідують Афон. Російські ЗМІ припускають, що для монастирів Афону це досить суттєва цифра. Крім того, кажуть, вони відрізняються консервативністю, і в українському питанні теоретично можуть стати на бік російської Церкви...

Арх. Іов: Це правда, що паломники з Росії та України привозили в останні роки велику фінансову допомогу, але не треба забувати, що крім цього, афонські монастирі є дуже багатими самі по собі. У них є дуже великі володіння на Афоні, крім того, у них є дуже багато земель, будинків і нерухомості поза межами Афону. Тому, звичайно, якщо з Росії не будуть приїжджати паломники, то не буде цих пожертвувань, але це не значить, що на Афоні буде фінансова криза.

ВВС: Як ви думаєте, як має називатися нова Церква?

Арх. Іов: «Православна Церква в Україні» – вона об'єднуватиме всіх православних вірних, які перебувають на території України, попри їхнє походження, національність, громадянство.

ВВС: Тобто не «Українська православна церква»?

Арх. Іов: Не «Українська православна Церква», тому що Церква є єдина. Вона належить Христу, а не якійсь нації чи державі. Грецькою мовою назви Церков так і звучать: Православна Церква в Греції, Сербії чи Болгарії. Слов'янські назви – Болгарська, Сербська чи Російська православна Церква – вживаються неправильно і вказують на етнофілетизм, тобто релігійний націоналізм.

ВВС: Чи вирішено вже питання, буде в Україні патріархат чи митрополія?

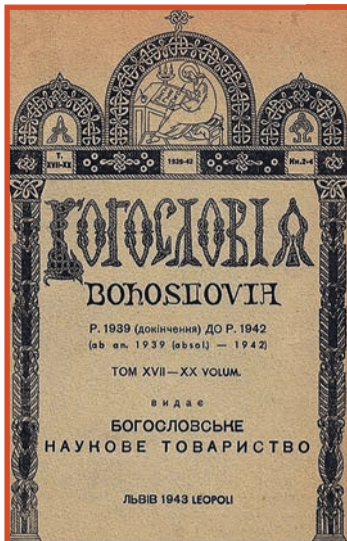
Арх. Іов: Якщо ми подивимося на сучасні автокефалії, то, скажімо, в XIX столітті найпершою Церквою, яка отримала автокефалію, була Елладська Церква. Її предстоятель має титул архієпископа. У даний момент ми говоримо про автокефалію Київської митрополії. В історії Церкви в Києві завжди був Київський митрополит, і в ближчий час Київському митрополитові буде вручено томос про автокефалію. Чи він буде підвищений до рівня патріарха чи ні, – це вже інше питання.

ВВС: В Україні з'явилося багато білбордів президента Петра Порошенка, в яких згадується про віру, Церкву. Експертиполітологи в Києві говорять, що питання Церкви й автокефалії стане одним з наріжних каменів його виборчої кампанії. Як Константинополь ставиться до політизації цього питання?

Арх. Іов: Від дня здобуття незалежності Україною до сьогодні кожен президент України, за винятком Януковича, приїжджав на Фанар і просив автокефалії для Православної Церкви в Україні. На жаль, до сьогоднішнього дня жоден президент цього не здобув. Якщо за президента Порошенка це відбудеться, звичайно, він залишиться в історії як президент, який зумів об'єднати українське православ'я і отримати для своєї держави автокефальну Церкву. Звичайно, для його виборчої кампанії це було б великим плюсом.

(А.Ф.)

МОВА ГАЛИЦЬКОГО ДУХОВЕНСТВА АЖ ДО 1848 РОКУ (ч. 2)

Покермування долею духовенства залежало при кінці XVIII ст. від деяких впливових одиниць. Австрійські урядники не багато могли сказати в своїх реляціях до Відня про українців як про окрему націю. Тому й уряд не дуже пильнував справи окремішнього розвитку українського народу.

Але найшовся у Відні український священик, Іван Гудз, що був приватним учителем у якогось пана. Він порозумівся з львівським єпископом Львом Шептицьким, та його офіціалом, о. Левінським, і став посередником між єпископом і цісарською канцелярією. За його посередництвом в березні 1774 р. подав

єпископ до цісареві протест проти того, щоб ченці Василіяни не підлягали єпископській зверхності, а кілька місяців пізніше скаргу на польське духовенство, яке перетягає на свою віру й національність визначні українські одиниці. Цісарева Марія Тереса й її син Йосиф II заінтересувались долею українського народу. Марія Тереса веліла від осені 1774 р. помістити двох українських учнів у закладі св. Варвари у Відні, де мали студіювати богословію. 1775 р. покликала вона до себе о. І. Гудзу й довго розмовляла з ним та обіцяла більше заопікуватися українським народом, та на прохання о. І. Г. заложити академію для української світської інтелігенції, подібно як для поляків, не зробила цього, тільки прийняла до Барбареум 14 питомців.

Продовжуючи діло своєї матері, цісар Йосиф II надворним декретом із 30. VI. 1783 р. казав заснувати Генеральну Семінарію для виховування духовних грекокат. обряду, яку отворено у Львові 1. XI. 1783 р. До неї перенесено богословія із Барбареум та зібрано з Закарпаття. Спершу виклади відбувалися в латинській мові, а богослови з браку підручників переписували виклади професорів. Цісар видав рескрипт (5. I. 1786 р.), яким наказував учити пасторальної теології, катехизування і проповідей

«рідною мовою», бо тільки таким способом можна буде зарадити бракові вчителів, які могли б різним народностям викладати ці науки в рідній мові. А дня 27. VII. 1786 р. писав цісар ще раз до губернатора, щоб припоручив дирекції семінарії пильнувати кандидатів, хай учаться катехизувати, говорити проповіді й писати своєю народною мовою. Заходами єпископа П. Білянського цісар зрозумів, що тільки при помочі рідної мови можна ширити освіту серед темних.

На жаль, постанови цісаря не принесли великих користей, бо тодішні вчені українці говорили й думали по-польськи, а в урядових справах говорили й писали по-латині або по-німецьки. Натомість українські букви знали тільки з друкованих книг церковних. Та й їх було дуже мало ізза браку друкарень. Ще в 1797 р. побивалися передові українці за дозвіл заснувати українську друкарню, а головно коло того заходився Сабатовський. Йому залежало головно на друкованні шкільних підручників для українського Інституту. Хоч заходи Сабатовського підпирали обі консисторії і богословський факультет, губернія відмовила прохання. Одначе справа заснування друкарні стала актуальною знову в часі ректорату І. Лаврівського.

Тодішні вчені розуміли

мову простолюддя та деколи послуговувалися нею в розмові з ними, але через якийсь своєрідний аристократизм не вважали її такою, що могла б стати літературною. Тому вживали на викладах [лекціях-Ред.] мертвої церковнослов'янської мови. Так само професори богословського й філософського відділів у Львові поступили з приказом цісаря (1787 р.) викладати українською мовою. Вони (Лодій і Земанчик з Угорщини та інші з Галичини), не знаючи народної мови, викладали мішаниною церковнослов'янської та російської мов і мучили себе та учнів. А що учні не розуміли цієї мови, просили самі професорів, щоб викладали по-польськи. В 1804 р. знесено ці українські виклади на філософії, а на богословії ще задержано їх кілька років. Та вони будили серед студентів радше нехоть, ніж замишування до українщини. Вже перший учебник у Галичині, зложений 1772 р., а виданий в 1786 р., був написаний церковнослов'янською мовою. [...] Всі ці книжки писані церковщиною. А професори старалися ввести церковщину навіть в елементарне навчання по селах.

Ці підручники та підручні ерейські молитвослови, писані церковною мовою, були незрозумілі і для самого духовенства, і через

те викликали в перших десятиліттях XIX ст. потребу перекладу їх на польську мову. [...] Крім цих підручників у часі існування Інституту (Studium Ruthenum) не явився ні один учебник у його викладовій мові, дарма що й Губернія звивала професорів виготовлювати учебники in lingua patris і ремунерувала їх. Не дивниці, що поляки щораз більше польонізуючи українців, за дозволом уряду в 1816 р. завели у східній Галичині польську мову в місце української. Коли ж в Інституті знесено українські виклади, ніхто не протестував проти цього. Таких, якими виклади були, українці собі не бажали, а правительству не залежало на них, бо збільшене число гімназій доставляло вже доволі кандидатів, вишколених у латинській мові. Як спершу витано з одушевленням впровадження українських викладів, так опісля прийнято з холодною байдужістю скасування їх, бо Інститут завів [підвів-Ред.] усі надії. Мертва мова й байдужість професорів занепастили добрий почин, а українське слово на катедрах замовкло. В наслідок цього богослови з Закарпаття поверталися після покінчення студій у Львові без знання рідної мови і щойно в Ужгороді мусіли її доучуватися. (далі буде)

Др. Василь Лев.
Подано за «Богословія»,
т. XVII-XX, Львів 1943 р.

НАЙКРАЩЕ КИЇВСЬКУ ЦЕРКОВНУ ТРАДИЦІЮ ЗБЕРЕГЛА УГКЦ

Вірю, що з цього діалогу виростатиме не просто потужніша Українська Греко-Католицька Церква, а відновлена Київська Церква, традиції якої найкраще зберігає УГКЦ. Про це сказав у інтерв'ю для Департаменту інформації УГКЦ владика Ігор (Ісиченко), Архієпископ Харківсько-Полтавської єпархії УАПЦ (оновленої), розповідаючи про сучасний стан діалогу між Харківсько-Полтавською єпархією і УГКЦ.

незручно. Бо що таке жменька наших людей зі Сходу країни, де більшість парафій не має стаціонарних храмів і мусить служити в пристосованих приміщеннях, а людей на богослужіння ходить не дуже багато. Ми ж звертаємося до потужної Греко-Католицької Церкви з проханням про братню допомогу, позиціонує себе як рівноправний учасник діалогу» – пригадав співрозмовник. При цьому він наголосив, що жодного разу не відчув сліду патерналізму.

«Зрозуміло, що для вселенських вимірів наша ситуація є інтригуючою, незвичайною, вона порушує стереотипне уявлення про церковну ситуацію на Сході Європи, її динаміку і перспективи. Тому я розумію, що розгляд цієї справи в Апостольській столиці може тривати певний час. Але я переконаний у тому, що мудрість осіб поставлених на чолі Вселенської Церкви здолає всі перешкоди та умовності і допоможе позитивно розв'язати

пропозиції, подані спільно нашою єпархією і Синодом УГКЦ», – пояснив владика Ігор, розповідаючи про сучасний стан процесу об'єднавчого діалогу.

Він висловив переконання, що йдеться про надзвичайно масштабний і перспективний проект, який не має політичного підґрунтя. «Саме цей проект для нас усіх, українців, усвідомлюють вони це чи ні, є важливою запорукою здорового відновлення своєї ідентичності», – сказав владика Ігор. (А.Ф.)

«У мене є невелика перевага перед більшістю священиків, а може навіть єпископів, бо я фахово займаюся історією української літератури якраз у ті століття, коли відбувся трагічний поділ нашої Церкви. І прекрасно знаю, що в XVII столітті, коли щойно стався фатальний поділ, розібрати, яка парафія була унійною, а яка не приєднаною до Риму, було неможливо. Правилося однаково, церковна культура була однакова. І тільки пізніше окреслилися обрядо-

ві та канонічні розходження. Так само я знаю, що в силу різних обставин найкраще зберегла Київську традицію саме УГКЦ», – пояснив владика Ігор.

Він зазначив, що від 2015 року вони «радісно пережили кілька зустрічей з Блаженнішим Патріархом Святославом у Харкові, в Києві, в Полтаві». Це були зустрічі, які продемонстрували культуру справжніх братніх взаємин. «Коли я пропонував об'єднавчий проект нашому Соборові, я почувався дещо

Десять рукописних аркушів адресовані до ЦК КПУ, особисто першому секретареві Петру Шелесту. Лист із підписом «Макух В. З Дніпропетровська», але без дати. На штампелі одного з київських поштових відділень вказано: 5 листопада 1968 року. Це саме той день, коли Василь Макух, обливши себе бензином в одному з під'їздів столичних будинків, вибіг на Хрещатик вигукуючи: «Геть окупантів!», «Хай живе вільна Україна!».

«Я сплячу себе в жертву не вам, а нашому народові»

У своєму листі до ЦК КПУ Василь Макух багато говорить про проблему русифікації в Україні, згадує про зросійщення україн-

САМОСПАЛЕННЯ ПРОТИ РУСИФІКАЦІЇ УКРАЇНИ

У Дніпрі на вечорі пам'яті Василя Макуха, українця, який вчинив акт самоспалення, протестуючи проти русифікаторської політики радянської влади в Україні і введення радянських військ до Чехословаччини, оприлюднили новий документ. Це останній лист Василя Макуха, нещодавно віднайдений в архівах спецслужб й досі невідомий науковцям. За словами дослідників, документ дуже цінний і проливає світло на мотиви вчинку Василя Макуха. Шостого листопада виповнилося 50 років з дня його трагічної смерті. Він помер після самоспалення на Хрещатику наступного дня у лікарні від важких опіків.

ської культури й освіти, про утиски й переслідування українців. «Ви самі пишете, що кожен п'ятий воїн Червоної Армії на фронті – це були українці. А славу пожинають росіяни? І так весь час вони обкрадають нас – в науці, в літературі, в мистецтві...»

І, що найважливіше для дослідників, в останньому листі Василь Макух пояснює мотиви свого вчинку. «Протестуючи проти кривд, заподіяних російськими окупантами – пий-

те це й мою кров (я сплячу себе в жертву не вам, а нашому народові, щоб молоде покоління сміло, відважно продовжувало святу справу боротьби)» – йдеться в останніх рядках листа.

Усвідомлений акт самопожертви

«Моя подруга нещодавно спитала: "В якому стані перебував Василь Макух, коли він це вчинив? Все-таки суїцид – це ненормальний стан. Може, він переживав посттравматич-

ний синдром після ГУЛАГу, був не в собі?". Люди мають право сумніватись. Але оцей лист показує, що Василь Макух – це був великий українець, політичний діяч. Цей лист – це його програма, це його маніфест. Це вражає», – зазначила дніпровська поетка Леся Степовичка.

Рядки документа справили велике враження на учасників вечора пам'яті. Самоспалення вчинене не під впливом моменту, – це був заздалегідь спланований,

зважений і усвідомлений акт самопожертви, «останній бій патріота», зауважували вони.

Довідка: Василь Макух народився у 1927 році на Львівщині у селянській родині. Юнаком підтримував зв'язок з членами «Просвіти» та ОУН, а під час Другої світової війни воював у лавах УПА, за що був засуджений радянською владою до 10 років каторжних робіт. Відбувши покарання, разом з дружиною Лідією оселився у Дніпрі. Наприкінці жовтня 1968 року Василь Макух поїхав на Львівщину відвідати сестру, а звідти – до Києва. Там, на Хрещатику, 5 листопада, він вчинив акт самоспалення, вигукуючи «Геть окупантів!», «Хай живе вільна Україна!». Помер у лікарні наступного дня від отриманих опіків.

Радіо Свобода

XI

Театр Скарбека – не просто собі театр. Нині це театр ім. Марії Заньковецької. 31 жовтня 1898 року виконання програми святкового вечора випало під кожним взглядом світло. Драматичний пролог д-ра Івана Франка в артистичнім виголошенні п. Лопатинського, при всяких сценічних аксесоріях, зробив потрясаюче враження.

Тогочасна преса так само засвідчила, що білети на святковий вечір були кілька днів наперед розібрані всі до одного. Простора селя театру гр. Скарбка заповнилася битком; навіть на високій галерії можна було бачити багато пань, що, очевидно з конечности, мусили вдовольнитися і таким місцем. Вся публіка явилася в святкових одягах, багато було жінок в гарних народніх строях. Щохвили стрічалися лица нібито добре знані, а таки не львівські; були се патріоти з різних сторін краю та з Буковини. В одушевленім настрою і зі спокійною

МОМЕНТ І ЧИН

Ця історія починається РІВНО за 20 років перед тим, як вона почнеться. Те, що трапилось вночі 1 листопада року 1918-го, насправді почалось увечері 31 жовтня року 1898-го. У місті Львові в Театрі Скарбека відбулась ювілейна вистава «Наталки Полтавки» – в пам'ять столітних відродин української народности.

нетерпеливістю вижидала зібрана руська рідня піднесення завіси.

Цю завісу по-справжньому піднесуть – день у день і ніч у ніч – рівнісінько через 20 років. Тоді й почнеться Листопад. А тим часом на сцені – пролог Івана Франка. Зрештою, він і сам суцільний Пролог. Він і сам про себе сказав, що він Пролог. Отже, пролог до дійства, яке розпочнеться рівно через два десятиріччя, лунає зі сцени у присутності Автора й виконанні Льва Лопатинського, актора та адвоката. І в тому пролозі серед багатьох інших є й такі слова:

**До великого моменту
Будь готовий кожний з вас, –
Кожний може стать Богданом,
Як настане слушний час.**

Уявляєте собі трепет, з яким прислухалася до цих слів переповнена зала? Зрештою, хай знову свідчить преса: *Драматичний пролог д-ра Івана Франка, виголо-*

шений п. Лопатинським, хоч і обкромлений поліцією, потрясав душою до глибини. З послідніми словами прологу залунала в театрі урочиста пісня народного гімну «Ще не вмерла Україна», котру публіка відспівала стоячи. Оплескам, викликаючим то декламатора, то автора прологу, не було кінця.

***

Поряд із чотирма природними стихіями – води, вогню, землі й повітря – п'ятою є стихія нації. Романтичні поети на різний спосіб працюють із кожною з чотирьох, а п'яту створюють для себе самі. Франко в цьому сенсі – дуже романтичний, хоч і дещо спізнений поет.

Його пролог, яким відкривався той театральний вечір, мав назву «Великі роковини» і присвячувався 100-річчю першої «Енеїди» Котляревського. Завдяки цьому ми отримуємо ще

глибшу ретроспективу. Ця історія народжується у первісних своїх витоках за 120 років перед тим, як вона почнеться. І так наче сама собою прокладається лінія роковин з вісімками в кінці: 1798 – 1898 – 1918 – 2018.

***

Поляки, що їх як стихію було створено дещо раніше кількома не спізненими романтичними поетами, культурне життя руської рідні зверхньо ігнорували, а в масі своїй і не надто знали про існування в неї якогось культурного життя. Тож і незчулись, як покірні, невибагливо-зацофані й переважно добрі чи хоча б нешкідливі русини знагла поробилися українцями – лютими й чомусь дїездатними. Листопад 1918-го став історичним шоком.

Дуже показова реакція, що вихлюпується, приміром, з Чеслава Мончин-

ського, лідера польських бойовиків Львова, у книжці, виданій 1921 року, по гарячих слідах Події: *Раптово під кінець XIX ст. [той русинський уламок людности – ЮА.] знайшов для себе як нації нову самоназву, якої й не знала історія цих країв – назву, етимологічно запозичену з польської мови: українців і України. Створені для них окремі школи, до яких примусово зганяли всю греко-католицьку молодь, невдовзі дали їм кадри розагітованої інтелігенції, що запанувала над значною частиною спокійного руського люду через неперебірливу в засобах агітацію й люту ненависть до всього польського.*

Такі от неочікувані метаморфози. Були спокійні, стали розагітовані. Були руські (з одним с) – недорозвинуті, хоч і сумирні. А стали українці. Цілоком непрохана нація – вислід австро-пруської інтриги проти Польщі й поляків. Ех, пане Мончинський! До театрів треба було ходити частіше. А взагалі ця історія з тих, які тривають і досі.

Юрій Андрухович, «Збруч»

ХРИСТІЯНСЬКИЙ ГОЛОС

CHRISTLICHE STIMME
Ukrainische Kirchenzeitung
Schönbergstrasse 9
D-81679 München

Inhaber, Herausgeber und Verleger: Apostolische Exarchie für katholische Ukrainer in Deutschland und Skandinavien

D-81629 Postfach 86 02 69 Druck: Kolo UA-82100
Drohobytsch Tel. +380 3244 29060

Погляди авторів не завжди відповідають поглядам редакції. Редакція в потребі скорочує і мовно виправляє надіслані статті. Газета виходить двічі на місяць.

Chefredakteur: Roman Kryk
Stellvertretender Redakteur: Bohdan Pidlisetskyk
Telefon: +49 (0) 89 997 28 38 11
Telefax: +49 (0) 89 997 28 38 4
christl.stimme@t-online.de;
ukrainische-kirche@t-online.de;
www.ukrainische-kirche.de

Річну передплату (Unkostenbeitrag)
46,- Euro переказати на конто: Apostolische Exarchie
LIGA-Bank München
Konto-Nr.: 40 21 03 257
BLZ 750 903 00
IBAN: DE 64 7509 0300 0402 1032 57
BIC: GENODEF1 M 0 5